

ONDERZOEK NAAR HET POLITIEVERHOOR

Politieacademie | 10.2.e

1. Inleiding

Het verhoren van verdachten en getuigen is corebusiness van de politie. Het is geen eenvoudige taak. Het verhoor is eigenlijk een feitenonderzoek, waarbij zoveel mogelijk betrouwbare informatie uit het geheugen van verdachten en getuigen moet worden verkregen. Daarbij moet de verhoorder het geheugen behandelen alsof het een plaats-delict is en hangt het van de vakbekwaamheid van de verhoorder af of informatie kundig en adequaat 'veiliggesteld' kan worden. Gebeurt dit op een verkeerde manier, dan loopt een politieagent het risico onbetrouwbare informatie te verkrijgen, of zelfs een valse bekentenis van een verdachte. In beide gevallen kunnen de gevolgen voor een verdachte groot zijn (Griffiths & Rachlew, 2018; Gudjonsson, 2010). Het politieverhoor wordt daarom ook wel gezien als één van de meest controversiële onderdelen van het opsporingsproces (Griffiths & Rachlew, 2018).

In tegenstelling tot Angelsaksische landen is in Nederland nog weinig wetenschappelijk onderzoek naar de kwaliteit van het politieverhoor verricht. Slechts enkele wetenschappers hebben de mogelijkheid gehad om verhoren uit de Nederlandse politiepraktijk inhoudelijk te kunnen gebruiken voor wetenschappelijk onderzoek. De empirische onderzoeken die naar het Nederlandse politieverhoor tot nu toe zijn verricht, zijn de volgende:

- In 2010 publiceerden Stevens en Verhoeven onderzoek naar de invloed van een raadsman bij het politieverhoor. Zij analyseerden audiovisuele opnames van verhoren van verdachten in moord- en doodslagzaken ($n = 168$). Hieruit bleek dat rechercheurs soms de verdachte proberen te manipuleren en druk proberen uit te oefenen. Ook bleek dat de meest belangrijke verhoortechniek 'confronteren' het minste werd gebruikt (Stevens & Verhoeven, 2010).
- Een jaar later publiceerden dezelfde onderzoekers een studie naar pressie tijdens verdachtenverhoren, waarbij zij gebruik maakten van dezelfde 168 opnames van verhoren. Zij concludeerden dat Nederlandse verhoortechnieken afhangen van de inschatting van rechercheurs of de verdachte liegt en schuldig is. Dit terwijl eerder (internationaal) onderzoek heeft uitgewezen dat politieagenten helemaal niet goed zijn in het maken van dergelijke inschattingen (Stevens & Verhoeven, 2011).
- Verder publiceerde Verhoeven een onderzoek met de vraag of verhoortechnieken de verklaringsbereidheid van verdachten mediëren. Opnieuw werd gebruikgemaakt van dezelfde 168 verhoren van de twee hiervoor beschreven onderzoeken. In de praktijk bleken verhoortechnieken slechts in beperkte mate verdachten te beïnvloeden om te bekennen (Verhoeven, 2014).
- In 2017 deden Verhoeven en Duinhof onderzoek naar de effectiviteit van het verdachtenverhoor. Uit analyses van audiovisuele opnames van verhoren ($n = 54$) bleek dat rechercheurs zich niet strikt houden aan de eerder genoemde handleiding, maar ook misleidende en niet-neutrale verhoortechnieken gebruiken (Verhoeven & Duinhof, 2017).
- Een recent onderzoek naar het verdachtenverhoor is van Geijsen, Vanbelle, Kop en De Ruiters (2018), waaruit blijkt dat van de onderzochte verhoren ($n = 36$) 86% inadequaat werd uitgevoerd door het gebruik van ineffektieve vragen (zoals suggestieve vragen, meerdere vragen tegelijk stellen en gesloten vragen). Een beperking is dat voor dit onderzoek geen audiovisuele opnames van verhoren ter beschikking waren. Daarom werd gebruikgemaakt van de processen-verbaal van verhoor uit BVH.
- Onderzoek naar het verhoren van kinderen geeft opnieuw een verontrustend beeld. Otgaar en collega's (2019) onderzochten 49 kinderverhoren. Hieruit blijkt dat de Nederlandse methode om kinderen te verhoren, het Scenario Model, zich niet kan meten met de evidence-based, internationale methode om kinderen te verhoren (het NICHD-protocol) omdat politieagenten relatief vaak geen open vragen stellen en de uitgangspunten van het Nederlandse model niet verenigbaar zijn met de internationale standaard (Otgaar et al., 2019).
- Met betrekking tot kennis over het Nederlandse getuigenverhoor is alleen een studie bekend van Odinet, Boon en Wolters (2015). Tijdens een congres voor verhoorspecialisten van de Nederlandse politie namen zij een vragenlijst af bij deze rechercheurs ($n = 143$). Hieruit bleek dat Nederlandse rechercheurs matige kennis hebben van de werking van het geheugen en over factoren die van invloed kunnen zijn op de betrouwbaarheid van getuigenverklaringen (Odinot et al., 2015).

2. Probleemstelling

In de afgelopen jaren hebben studies aangetoond dat diverse verdachten onterecht zijn veroordeeld op basis van een valse bekentenis (Gudjonsson, 2010). Dit is helaas ook in Nederland het geval geweest. Bekende voorbeelden hiervan zijn de Schiedammer parkmoord, de zaak Ina Post, de Puttense moordzaak en recent in de media geweest de Arnhemmer Villamoord.

Recent onderzoek heeft daarnaast laten zien dat politieagenten vaak in aanraking komen met psychisch kwetsbare verdachten (Geijssen, 2018). Deze verdachten zijn psychologisch kwetsbaarder dan andere verdachten voor het geven van een valse bekentenis door bijvoorbeeld een psychische stoornis, een lichtverstandelijke beperking, een alcohol- en/of drugsverslaving, of als zij heel veel stress ervaren. Er zijn ook verdachten die vanuit hun persoonlijkheid de neiging hebben om mee te gaan in suggesties die worden gewekt, of in te stemmen met vragen die worden gesteld. Met name kwetsbare verdachten moeten dus op een juiste manier worden verhoord, zodat onbetrouwbare verklaringen en valse bekentenissen worden voorkomen (Gudjonsson, 2003, 2010). Onlangs bleek dat meer dan 86% van de verdachten op een IQ-test lager scoorden dan 85. Daarbij bestond bij 60% van de verdachten het vermoeden dat zij mogelijk psychische problemen hadden, zei 21% van de verdachten dagelijks drugs en 4% dagelijks alcohol te gebruiken, en was bij 38% van de verdachten het vermoeden dat zij mogelijk ADHD hadden (Geijssen, 2018). Het is kortom van groot belang dat politieverhoren adequaat worden uitgevoerd, om valse bekentenissen te voorkomen (Geijssen, 2018; Gudjonsson, 2010).

Bovendien zijn bepaalde aspecten van Nederlandse verhoormethoden zoals beschreven in de Handleiding Verhoor (Van Amelsvoort & Rispens, 2017) ineffectief en onwenselijk, althans deze aspecten kunnen een risico vormen voor het verkrijgen van een onbetrouwbare verklaring of zelfs een valse bekentenis, zoals het risico op tunnelvisie en opbouwen van druk en dus stress bij verdachten (Geijssen, 2018; Griffiths & Rachlew, 2018; Gudjonsson, 2003, 2010).

2. Vraagstelling

Kortom, het is onduidelijk of en in welke mate Nederlandse verhoormethoden die door de politie worden gebruikt effectief zijn om een betrouwbare verklaring van verdachten en getuigen te verkrijgen. Het weinige empirische onderzoek dat is gedaan lijkt erop te wijzen dat politieagenten niet altijd gebruikmaken van effectieve verhoormethoden (verhoormethoden waarvan uit onderzoek is gebleken dat zij effectief zijn om betrouwbare informatie te verkrijgen). Dit onderzoek beoogt meer duidelijkheid te geven over wat zich precies afspeelt in verhoorkamers van de Nederlandse politie.

De centrale onderzoeksvraag is: in welke mate maken Nederlandse politieagenten gebruik van effectieve verhoormethoden?

3. Relevantie

Het is groot van belang om te weten of politieagenten het verhoor op een adequate wijze uitvoeren. De politieacademie leidt politiestudenten tegenwoordig namelijk op tot 'startbekwaam' en niet tot 'vakbekwaam' en de studenten krijgen bovendien pas in tertiël acht onderwijs over het verhoor. Na de initiële opleiding wordt van beginnende politieagenten verwacht dat zij zich in de praktijk verder ontwikkelen. Het is echter maar de vraag of dit in de praktijk daadwerkelijk gebeurt, vooral omdat recent onderzoek heeft aangetoond dat 76% van de rechercheurs geen aanvullende verhooropleiding heeft gehad (Geijssen, De Ruiters & Kop, 2018) en in de praktijk geen of nauwelijks her- en bijscholing en coaching plaatsvindt. Met wetenschappelijk onderzoek naar de kwaliteit en effectiviteit van het politieverhoor kan beleidsmatig en inhoudelijk worden gestuurd op onder andere onderwijs, regelgeving en de politiepraktijk.

4. Methode van onderzoek

Er wordt gebruikgemaakt van politieverhoren die zijn vastgelegd door middel van audioregistratie. In totaal wordt een willekeurige maar representatieve steekproef genomen van audioverhoren opgenomen bij verschillende rechte teams in Nederland, van verdachten en getuigen in uiteenlopende zaken (misdrijven).

Alle verhoren worden verbatim getranscribeerd. De vragen van politieagenten worden daarna gecodeerd en geanalyseerd met behulp van verschillende methoden. Deze methoden zullen worden afgestemd op eerder gebruikte methoden in binnen- en buitenlands onderzoek, zodat vergelijkend onderzoek mogelijk is en resultaten beter bruikbaar zijn voor toepassing binnen beleid en onderwijs.

5. Organisatie

10.2.e

Verder zijn aan het onderzoek verbonden:

- 10.2.e

- 10.2.e

- 10.2.e

-

-

10.2.e

10.2.e

Mogelijk zullen enkele masterstudenten van de Politieacademie en/of de Universiteit Maastricht bij het onderzoek worden betrokken. Zij tekenen voorafgaand aan het onderzoek een geheimhoudingsverklaring, conform regelgeving.

6. Toestemming

Voor de start van het onderzoek wordt gezorgd voor toestemming van:

- het College van Procureurs-Generaal (reeds verkregen)
- de Politie (deze aanvraag – via de portefeuillehouder Politie-interview)
- de Ethical Review Committee Psychology and Neuroscience (ERCPN) van de Universiteit Maastricht (lopend)

7. Tijdsplanning

- februari 2019 : aanvragen toestemming college van PG's, Politie en ERCPN UM
- maart 2019 : transcriptie en analyses
- april - juli 2019 : schrijven rapport en artikelen

8. Eindproducten

Interne rapporten (zie ook 9. Valorisatie) en verschillende publicaties in (inter-)nationale vakbladen over het verdachten- en getuigenverhoor in Nederland.

9. Valorisatie

Dit onderzoek zal de basis vormen voor verder onderzoek naar het politieverhoor.

Het zal dienen als vertrekpunt voor (onder andere):

1. verder verdiepend onderzoek naar het politieverhoor in Nederland
2. actualisering en verdere verbetering van onderwijs
3. input voor beleid m.b.t. het politie-interview in de toekomst

Ad 1.

Voor wetenschappelijk vervolgonderzoek is een zogenaamde nul-meting noodzakelijk. Anders zijn toekomstige resultaten van onderzoek naar het politieverhoor in Nederland veel moeilijker (tot niet) te duiden. Slechts daarom alleen is dit onderzoek aanbevelingswaardig. Vervolgonderzoek zal plaatsvinden binnen de onderzoekslijn politieverhoor, opgenomen in de nieuwe Strategische Onderzoeksagenda Politie.

Ad 2.

Aan de hand van dit onderzoek en vervolgonderzoek zal concrete input worden gegeven voor basis- en vervolgonderwijs gegeven aan de Politieacademie.

Ad 3.

Dit onderzoek zal ook dienen als input voor beleid, om wetenschappelijk onderzoek te vertalen naar politiebeleid. Concreet zal medio 2020, op basis vanuit onderzoek, een beleidsdocument worden aangeboden over de toekomst van het politie-interview.

¹ 10.2.e is expert op het gebied van getuigenverhoren en investigative interviewing. Zij zal onbezoldigd aan het onderzoek meewerken en aan publicaties meeschrijven.

² 10.2.e zal medewerking aan het onderzoek verrichten in het kader van zijn promotieonderzoek, hetgeen hij volledig in zijn vrije tijd zal doen en op geen enkele manier binnen diensttijd.

10. Gebruikte literatuur

- Geijsen, K. (2018). *Persons at risk during interrogations in police custody: Different perspectives on vulnerable suspects*. (Doctoral dissertation).
- Geijsen, K., Vanbelle, S., Kop, N., & De Ruiter, C. (2018). The interrogation of vulnerable suspects in the Netherlands: An exploratory study. *Investigative Interviewing: Research and Practice*, 9(1), 34-51.
- Griffiths, A. & Rachlew, A. (2018). From interrogation to investigative interviewing: The application of psychology. In A. Griffiths & R. Milne (Eds.), *The psychology of criminal investigation: From theory to practice* (pp.154-178). London: Routledge.
- Gudjonsson, G. H. (2003). *The psychology of interrogations and confessions: A handbook*. Chichester: Wiley.
- Gudjonsson, G. H. (2010). Psychological vulnerabilities during police interviews: Why are they important? *Legal and Criminological Psychology*, 15(2), 165-171.
- Odinot, G., Boon, R., & Wolters, L. (2015). Het episodisch geheugen en getuigenverhoor: Wat weten politieverhoorders hiervan? *Tijdschrift voor Criminologie*, 57(3), 279-299.
- Otgaar, H., La Rooy, D., Horselenberg, R., Herskowitz, I., De Ruiter, C., Blezer, L., Kidane, R., & Kollau, R. (2019). *Assessing the quality of child investigative interviewing in the Netherlands*. (In press).
- Stevens, L., & Verhoeven, W. J. (2010). *Raadsman bij politieverhoor: Invloed van voorafgaande consultatie en aanwezigheid van raadslieden op de organisatie en wijze van verhoren en de proceshouding van verdachten*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.
- Stevens, L., & Verhoeven, W. J. (2011). Wat is er mis met een 'goed gesprek'? Een exploratief onderzoek naar pressie tijdens politieke verdachtenverhoren en risico's op valse bekentenissen. *Delikt en Delinkwent*, (41)2, 114-131.
- Van Amelsvoort, A., & Rispens, I. (2017). *Handleiding verhoor* (7th edition). Amsterdam: Reed Business.
- Verhoeven, W.J. (2014). Mediëren verhoortechnieken de verandering in verklaringsbereidheid van verdachten? *Tijdschrift voor Criminologie*, 56(4), 10-38.
- Verhoeven, W. J., & Duinhof, E. (2017). *Effectiviteit van het verdachtenverhoor: Een veldstudie naar de relatie tussen verhoortechnieken, de verklaring van verdachten en de aanwezigheid van de advocaat in zware zaken*. Apeldoorn: Politie & Wetenschap.